

Nr 73.

Ankom till Riksdagens kansli den 11 april 1913 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlösning av den ägaren av skattelägenheten Djurön nr 1 Östergötlands län åliggande skyldigheten att därstädes underhålla ett holländeri.

(1:a Avd.)

I en till Riksdagen den 14 februari 1913 avlåten, till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 85, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen *dels* medgiva, att ägaren av lägenheten Djurön nr 1 i Dagsbergs socken och Lösings härad av Östergötlands län må från och med 1914 års ingång befrias från den jämlikt kungl. brevet den 15 mars 1771 honom åliggande skyldighet att å lägenheten underhålla det i samma brev närmare angivna holländeri, mot det att han före nämnda års början till statskontoret inbetalar en löseskilling av 7,500 kronor, *dels ock* besluta, att ifrågavarande löseskilling skall ingå i den under statskontorets förvaltning ställda fonden för svenska hornboskaps- och fåravelns förädling.

Beträffande detta ärende har vederbörande departementschef till berörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Enligt kungl. brev den 7 september 1756 medgavs med Rikets Ständers samtycke, att innehavaren av den under Bråborgs kungsgård då lydande lägenheten Bråborgs Djurgård eller Djurö i Dagsbergs socken och Lösings härad av Östergötlands län finge till skatte köpa denna lägenhet mot en summa av 875 daler silvermynt, motsvarande tjuugu års räntor av lägenheten, och mot skyldighet att vid besittnings- och

skatterättens förlust å lägenheten underhålla ett schäferi, varifrån allmogen däromkring skulle äga att årligen dels till betäckning låna dels efter stadgat pris köpa visst antal gumsar. I enlighet härmed blev skattebrev å lägenheten av kammarkollegium utfärdat den 14 maj 1759. Omförmälda å lägenheten lagda besvär förändrades sedermera jämlikt kungl. brev den 15 mars 1771 sålunda, att lägenhetens ägare skulle i stället för schäferi därå underhålla ett holländeri, bestående av en tjur, tio kor och fem kvigor av »den äkta, stora holländska rasen» och, sedan detta boskapslag inom två år blivit satt i fullkomligt gott stånd, till dem av ortens invånare, som funne sig i stånd att en sådan bättre boskapsavel anlägga, mot nio daler silvermynt stycket årligen avlåta två i januari eller februari månad burna och till påföljande Mikaelitid väl framfödda, duktiga tjurkalvar, varjämte ägaren, ifall han erhöle något holländskt hjonelag, som han förklarar sig vilja till holländeriets skötsel införskriva, tillika skulle låta ortens invånare av dem undervisa i boskapsavelns rätta ans och skötsel. Beträffande fullgörandet av dessa skyldigheter hava sedermera särskilda föreskrifter blivit av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet meddelade dels i skrivelse till kronofogden i orten den 5 juli 1856, vari föreskrevs, att kalvarna skulle under kronobetjäningens överinseende mot stadgad lösen och, där flera än två anmälde sig till kalvarnas inlösande, efter lottning turvis utlämnas till jordbrukare inom Lösings, Björkekinds och Östkinds härad, för varje härad vart tredje år, dels ock enligt resolution den 3 oktober 1865 i avseende på tillsynen över förberörda villkors efterlevnad.

Med föranledande av en utav dåvarande ägaren av ifrågavarande lägenhet gjord anhållan om upphävande av berörda holländeriskyldighet gjorde Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånig skrivelse den 20 augusti 1870 hos Kungl. Maj:t framställning i sådant syfte.

Över denna framställning avgav kammarkollegium underdånigt utlåtande den 15 maj 1874 samt anförde därvid, att kollegium ansåge den omständigheten, att ortens invånare eller, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes skrivelse till kronofogden den 5 juli 1856, jordbrukarna inom Lösings, Björkekinds och Östkinds härad dittills fått mottaga omförmälda kalvar för ett ringa pris, icke kunna utgöra hinder för vidtagande av annan anordning, helst av 1771 års kungl. brev tydligen framginge, att ändamålet med den däri bestämda anordning varit att endast underlätta åstadkommandet av en förbättrad boskapsavel men icke att eljest på något sätt gynna denna Orts inbyggare framför andra orters. Då sedermera tid efter annan och särdeles genom kungl. reglementet för stamholländerierna i riket den 22 april 1846 jämte därefter

utfärdade författningar så betydande förändringar med holländeriväsendet inträffat, att det syntes vara uppenbart, att boskapsavelns förbättrande genom statens mellankomst dämera både på ett lättare och ändamålsenligare sätt befordrades än såsom åsyftat varit med holländeriet på Djurön, vilket väl vid tiden för dess inrättande kunde enligt då gängse grundsatser varit lämpligt men numera icke motsvarade sin bestämmelse, hade kollegium funnit det vara för staten förmånligare, att ägaren av Djurön bleve befriad från skyldigheten att hålla holländeri och årligen avlämna två tjurkalvar mot det att i stället erlades en årlig avgäld, motsvarande kalvarnas värde. Kollegium hade därför, efter det lantbruksakademiens förvaltningskommitté uppgivit värdet å en tjurkalv av föreskriven ras, ålder och beskaffenhet till 125 kronor, infordrat yttrande, huruvida Djuröns dåvarande ägare vore villig årligen erlægga en efter berörda värde beräknad avgift i ersättning för ifrågavarande besvär's upphörande. Enär lägenhetens ägare, under förmenande att detta värde vore för högt, emellertid förklarar sig villig att med 105 kronor lösa var kalv och, efter kollegii mening, skillnaden mellan detta och det av förvaltningskommittén föreslagna pris icke vore av den betydelse, att det gjorda erbjudandet borde förkastas, hemställde kollegium, att ägaren av Djurön måtte vardas befriad från skyldigheten att där underhålla holländeri och avlämna två tjurkalvar mot det att i stället, enligt det gjorda erbjudandet, erlades för var kalv 105 kronor eller för bägge 210 kronor, varifrån dock borde avgå den ersättning, som lägenhetens ägare dittills ägt uppbära med 18 daler silvermynt eller 12 kronor, så att det återstående vederlagsbeloppet skulle utgöra 198 kronor, att dels årligen från och med år 1875 och allt framgent till kronan utgöras på samma gång som räntan för lägenheten dels ock i jordeboken påföras lägenheten såsom ersättning för befrielse från ifrågavarande besvär.

Sedan emellertid lantbruksakademiens förvaltningskommitté och länets hushållningssällskap i till Kungl. Maj:t avgivna underdåniga yttranden uttalat den åsikt, att lösningspriset 125 kronor för vardera kalven vore så lågt, att någon nedsättning däri icke skäligen borde kunna ifrågasättas, förklarades genom nådigt brev den 5 februari 1875, att, enär de ägaren av Djurön åliggande skyldigheter blivit uppskattade till ett icke obetydligt högre värde än den summa, ägaren förklarar sig villig att såsom avgäld utgiva, samt därtill komme, att, enligt av Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelade upplysningar, holländeriet å Djurön syntes vara hållet i oklanderligt skick och utdelningen av kalvar därifrån av ortens invånare omfattades med intresse och förtroende, Kungl.

Maj:t med avseende jämväl därå, att ifrågavarande till boskapsavelns förbättrande avsedda inrättning, vilken rätt vårdad visserligen kunde vara av nytta, icke syntes böra på grund endast av vad då förekommit upphävas, icke funnit skäl att för det dåvarande bifalla kollegii ovanberörda underdåniga hemställan.

En sedermera av Djuröns ägare gjord underdånig framställning om befrielse från ifrågavarande besvär mot det att räntan å lägenheten förhöjdes med belopp, motsvarande ett till 75 kronor för vardera skattekalven beräknat värde, att utgöras med den i nådiga kungörelsen den 5 juni 1885 för grundskatterna stadgade nedsättning med trettio procent, fann Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 8 september 1893 icke skäl bifalla.

Med förmälan, bland annat, att ifrågavarande stamholländeri för ägarna av Djurön städse varit en betungande börda utan att för orten medföra någon synnerlig nytta samt att den jordbrukande befolkningen inom förenämnda tre härad skulle tillförsäkras en betydande förmån, om ifrågavarande skyldighet finge avlösas med belopp att utgå en gång för alla eller årligen samt detta belopp finge användas till främjande av kreatursaveln inom orten på sätt efter nu vunnen erfarenhet kunde anses lämpligast, har nuvarande ägaren av lägenheten, grosshandlaren Pehr Swartz hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhållit att få avlösa stamholländeriskyldigheten mot erläggande antingen av en årlig ränta av trehundra kronor eller av ett belopp en gång för alla, motsvarande denna räntas kapitalvärde, vilken ränta eller vilket kapital skulle i enlighet med de föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt lämna, användas till främjande av boskapsaveln inom Lösings, Björkekinds och Östkinds härad.

Till stöd för denna ansökning har av Swartz vidare åberopats ett av den för länet anställde konsulenten i boskapsskötsel till Swartz avgivet yttrande, varuti den föreslagna avlösningen förordats, ävensom protokoll vid ett den 9 april 1910 på sökandens begäran inför kronofogden i orten hållet sammanträde med socknevis utsedda ombud för de tre häradenas jordbrukare, utvisande, att därvid tillstädeskomna ombud och enskilda jordbrukare, under uttalande att de under alla förhållanden begärde få vara bibehållna vid den särskilda förmån, de i äldre tider fått sig tillförsäkrad för kreatursavelns upphjälpande, emellertid ansett, att detta numera kunde ske på ett tidsenligare sätt, såsom genom inköp och utdelning av raskalvar eller inköp och stationerande på lämplig plats av avelstjur, samt fördenskull enhälligt biträtt ansökningen om rätt att avlösa skyldigheten att hålla stamholländeri medelst erläggande av visst årligt belopp, i fråga om storleken varav dock skiljaktiga meningar yppats, i det att det övervägande flertalet uttalat sig för en årlig avgäld av 300 kronor, medan ombuden från några socknar ansett avgälden böra höjas till 500 kronor.

Till följd av nådig remiss har kammarkollegium avgivit underdånigt utlåtande i ärendet samt därvid tillika överlämnat yttranden från kronofogden i orten, länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet.

Kronofogden har tillstyrkt ansöknigen.

Hushållningssällskapetets förvaltningsutskott har, under framhållande att, enligt dess mening, stamholländeriet på Djurön ingalunda uppfyllde det med detsamma inrättande avsedda ändamålet, i det att bestämmelserna om kalvarnas fördelning bland därtill berättigade jordbrukare lade hinder i vägen för att kalvarna skulle komma aveln till full nytta, på det livligaste tillstyrkt, att holländeriet icke bibehölles på sådana villkor som hittills, utan att en förändring härutinnan vidtoges. Med vitsordande att den av sökanden erbjudna årliga räntan av 300 kronor icke vore för låg utan ungefärligen motsvarade värdet av de kalvar, stamholländeriinnehavaren vore skyldig för varje år avlämna, utan att hänsyn behövde tagas därtill, att den avgift, som mottagarna av kalvarna vore skyldiga erlägga, vid tiden för holländeriets upprättande utan tvivel täckt större del av kalvarnas värde, än nu vore förhållandet, har förvaltningsutskottet vidare yttrat, att en avlösning av ifrågavarande besvär lämpligen borde ske i form av en kapitalisering av den erbjudna räntan, förutsatt att beloppet finge användas till främjande av nötkreatursaveln inom de tre ifrågavarande häradena. För detta ändamål borde, enligt utskottets mening, av det kapital, som ägaren av Djurön sålunda skulle komma att erlägga, bildas en fond, vilken lämpligast borde överlämnas till hushållningssällskapetets förvaltning mot skyldighet för sällskapet att ansvara för att fonden hålles oförminskad samt för ändamålet användes på av utskottet närmare angivet sätt.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har anfört, att det syntes vara ställt utom allt tvivel, att det ändamål, som avsetts med inrättandet av ett holländeri på Djurön, eller upphjälpanDET av kreatursaveln inom Lösings, Björkekinds och Östkind's härad, numera icke vunnes genom hittills rådande anordningar. Denna omständighet syntes likväl icke böra föranleda upphävande av den förmån, som varit beviljad jordbrukarna inom nämnda härad, utan endast till träffande av sådana förändrade anordningar, som överensstämde med nu rådande behov och förhållanden. I detta hänseende anslöte Kungl. Maj:ts befallningshavande sig i huvudsak till det av hushållningssällskapetets förvaltningsutskott framlagda förslaget, dock att i det avtal, som tilläventyrs kunde komma att upprättas med hushållningssällskapet, borde intagas jämväl den bestämmelsen, att, för den händelse hushållningssällskapetets verksamhet framdeles skulle komma att undergå sådan förändring, att det icke skulle anses kunna lämpligen fullgöra sina förpliktelser i angivna avseendet, hushållningssällskapet skulle vara skyldigt att efter Kungl. Maj:ts bestämmande till kronan överlämna det emottagna kapitalet jämte besparad ränta. Vad anginge storleken av det belopp, som sökanden borde erlägga för den sökta befrielsen från att hålla stamholländeri, syntes den av sökanden föreslagna årliga räntan av 300 kronor vara ganska väl avvägd. För genomförandet av nyssberörda förslag erfordrades emellertid ett större kapitalbelopp på en gång, varför Kungl. Maj:ts befallningshavande till nådigt bifall förordade det av sökanden föreslagna andra alternativet att få avlösa besväret med en summa en gång för alla; och borde därvid räntans kapitalvärde, i likhet med vad som skett i en del andra fall, exempelvis vid skatteförsäljning av hemman, tillhörande Visingsö skolegodsfond, beräknas efter 4 procent eller till 7,500 kronor.

För egen del har kammarkollegium, med erinran att collegium redan i sitt ovanberörda underdåniga utlåtande den 15 maj 1874 framhållit, att stamholländeriet på Djurön icke kunde anses uppfylla sin bestämmelse, vidare anført, att det syntes collegium uppenbarligen framgå av vad i förevarande ärende förekommit, att denna uppfattning i än högre grad ägde tillämplighet på nuvarande förhållanden. Vid sådant förhållande och då, enligt vad från sakkunnigt håll vitsordats, det nu såsom årlig avgift erbjudna beloppet, trehundra kronor, kunde anses till fulla motsvara årliga värdet av den prestation, som ålåge ägaren av Djurön, funne collegium, helst statens eget stamholländeriväsen numera sedan länge upphört, all anledning tillstyrka nådigt bifall till den underdåniga framställningen på det sätt, att ägaren av lägenheten Djurön befriades från ifrågavarande besvär från och med ingången av året näst efter det, varunder han till vederbörande inbetalt en löseskillning, som i årlig ränta efter fyra procent avkastade den erbjudna årliga avgälden 300 kronor, eller 7,500 kronor, dock att det nådiga medgivandet skulle anses förfallet, därest denna löseskillning icke erlagts inom viss kortare tid.

Vad anginge dispositionen av löseskillingen, så enär, på sätt collegium i sitt merberörda underdåniga utlåtande den 15 maj 1874 jämväl framhållit, ändamålet med den i 1771 års kungl. brev bestämda anordning icke kunde hava varit att på något sätt gynna ortens eller, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes skrivelse till vederbörande kronofogde den 5 juli 1856, Lösings, Björkekinds och Östkinds härads inbyggare framför andra orters, kunde collegium för sin del icke biträda det av hushållningssällskapets förvaltningsutskott framställda och av Kungl. Maj:ts befallningshavande understödda förslaget, att löseskillingens avkastning skulle användas utslutande till främjande av nötkreatursaveln inom nämnda tre härad. Collegium hölle i stället före, att löseskillingen lämpligast borde användas till förstärkning av den jämlikt kungl. brevet den 13 december 1889 under förvaltning av statskontoret ställda samt jämlikt samma kungl. brev och kungl. brevet den 27 januari 1893 till disposition av lantbruksstyrelsen anvisade fonden för svenska hornboskaps- och fåravelns förädling.

På grund av nådig remiss har därefter lantbruksstyrelsen avgivit infortrat utlåtande och därvid på de av kammarkollegium anförda skäl förklarar sig anse, att ifrågavarande besvär lämpligen borde avlösas på sätt collegium föreslagit och löseskillingen, mot vars belopp, 7,500 kronor, lantbruksstyrelsen icke hade något att erinra, inbetalas till statskontoret för att ingå i fonden för svenska hornboskaps- och fåravelns förädling, om vars uppkomst och användning lantbruksstyrelsen tillläte sig hänvisa till sina femårsberättelser I sid. 210—226, II sid. 249—258, III sid. 435—442 och IV sid. 535.

Statskontoret, som jämväl yttrat sig i ärendet, har ävenledes tillstyrkt bifall till förevarande framställning på sätt och under villkor, kammarkollegium föreslagit, men, då sådant bifall icke syntes böra lämnas utan Riksdagens hörande, tillika hemställt om avlåtande till Riksdagen av proposition i ämnet.

Slutligen har justitiekanslersämbetet avgivit infortrat underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anført, bland annat, att ämbetet icke ansåge det obilligt, att, därest avlösning av ifrågavarande besvär komme till stånd, löseskillingen disponerades till förmån för befolkningen i de nämnda häraderna på sådant sätt, att avkastningen

av löseskillingen, vilken borde fonderas, användes till nötkreatursavelns befrämjande inom samma härad.

Mot de av kammarkollegium föreslagna villkor för bifall till framställningen har grosshandlaren Swartz i underdånig skrivelse den 29 september 1911 förklarar sig icke hava något att erinra.

Den i ärendet åstadkomna utredningen synes mig giva vid handen, att avlösning av ifrågavarande besvär lämpligen och skäligen bör, på sätt kammarkollegium föreslagit, äga rum. Beträffande användningen av löseskillingen, mot vars av myndigheterna föreslagna belopp jag icke har något att erinra, ansluter jag mig till kammarkollegii, av lantbruksstyrelsen och statskontoret biträdda åsikt. Härigenom synes frågan vinna sin ändamålsenligaste lösning, utan att någons rätt kan anses varda träd för nära.»

*Departements-
chefen.*

Utskottet har icke haft anledning till erinran mot ifrågavarande framställning, varför utskottet hemställer,

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 11 april 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

GÖSTA TAMM.

Närvarande: herrar Tamm, Odelberg, frih. De Geer, Fahlén, Pers, Ericsson, Nilsson i Kabbarp, Andersson, Hellström, greve Wachtmeister, Barthelson, Bosson, Tysk, Olausson, Gustafsson och Nilsson i Linnås.
